

การจัดการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อมอย่างมีส่วนร่วม เพื่อความยั่งยืนจังหวัดกระบี่

Khlong Thom Saline Hot Spring Participatory Sustainable Tourism Management

ชลิตา ชัชวาล¹ และ ศยามล เจริญรัตน์²

Chalita Chatchava¹, and Chayamon Charoenrat²

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Master of Arts Program in Human and Social Development, Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: punya.jaae26@gmail.com

Received May 30, 2026; Revised July 22, 2026; Accepted July 30, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีบ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม จังหวัดกระบี่ 2) ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงมีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืน และ 3) ศึกษาแนวทางการจัดการเพื่อความยั่งยืน โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวม 15 ราย โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ด้านสภาพพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ เชื่อมโยงกับการบำบัดสุขภาพและเป็นฐานรายได้แก่ชุมชน แม้สิ่งอำนวยความสะดวกยังต้องพัฒนาเพิ่มเติม ภาครัฐมีบทบาทด้านมาตรฐานความปลอดภัย ส่วนเอกชนสนับสนุนด้านบริการ ฝึกอบรม และการตลาดร่วมกับชุมชน ด้านการจัดการ ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งคณะกรรมการบริหาร จัดทำกฎระเบียบ และอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชนพัฒนาการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว ส่งเสริมการตลาดเชิงสุขภาพและสร้างเวทีความร่วมมือด้านการมีส่วนร่วม ชุมชนมีบทบาทเชิงปฏิบัติ แบ่งหน้าที่ชัดเจน ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งด้านความรู้และงบประมาณ แม้กระบวนการตัดสินใจบางส่วนยังขึ้นอยู่กับภาครัฐ และการแบ่งปันผลประโยชน์ยังไม่ทั่วถึง

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยว; บ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม; การมีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืน

Abstract

This research aimed to (1) examine the conditions of health tourism resources in the case of the Khlong Thom Salt Hot Spring, Krabi Province (2) investigate participatory management for sustainable tourism and (3) explore guidelines for sustainable management. The study employed a qualitative approach, collecting data through in-depth interviews with 15 key informants from the government, private sector, and local community. Purposive sampling was applied, and data were analyzed using content analysis. The findings revealed that in terms of resource conditions, the

Khlomg Thom Salt Hot Spring possesses high potential for development as a health tourism destination due to its unique natural resources associated with therapeutic benefits, as well as its role in generating community income, although further improvements in facilities remain necessary. The government plays a role in ensuring safety standards, while the private sector supports service quality, community training, and integrated marketing with the local community. Regarding management, the community participates by establishing management committees, enforcing regulations, and training local guides. Meanwhile, the government and private sector focus on developing hot spring routes connected with other tourist attractions, promoting health tourism marketing, and creating collaborative platforms. In terms of participation, the community plays an active role with clearly defined responsibilities and receives support from the government in terms of knowledge and funding. However, certain decision-making processes remain government-centered, and benefit-sharing has not yet been fully equitable.

Keywords: tourism management; Khlomg Thom saline hot springs; participatory sustainability

บทนำ

สำหรับประเทศไทยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นสร้างรายได้ที่สำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์และยังคงเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก กับการประกาศรางวัลล่าสุดที่ประเทศไทยคว้าอันดับ 3 ประเทศชั้นนำของโลก จากการจัดอันดับประเทศชั้นนำ 48 ประเทศในงาน Condé Nast Traveler Readers' Choice Awards 2022 อีกหนึ่งรางวัลที่พิสูจน์ให้เห็นถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของไทย ด้วยความประทับใจจากการต้อนรับและการบริการที่อบอุ่น จริงใจ ในราคาที่เหมาะสมท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและหลากหลาย ตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์ของนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก จึงไม่ผิดนักที่ประเทศไทยจะได้รับความไว้วางใจจากนักท่องเที่ยว และยกอีกหนึ่งรางวัลด้านสถานบริการเพื่อสุขภาพ (Wellness Retreats) มาเป็นอันดับ 1 ของโลก และอันดับ 2 ในด้านกิจกรรมเชิงสุขภาพ (Highest-rated wellness activities) จากเว็บไซต์ Travel Daily News เว็บไซต์ท่องเที่ยวยอดนิยมที่สำรวจแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (TripAdvisor, 2024) ทั้งนี้การจัดอันดับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ไทยได้รับเป็นสิ่งยืนยันว่า ประเทศไทยคือ มหาอำนาจด้านการท่องเที่ยวที่พร้อมผลักดันให้เกิดเมืองนำร่องและโมเดลที่ดีของไทยสู่การเป็นศูนย์กลางทางแพทย์ระดับนานาชาติ และจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพระดับโลก โดยเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2565 คณะรัฐมนตรี (ครม.) ได้มีการอนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการยกระดับภูเก็ตสู่เมืองท่องเที่ยวเชิงสุขภาพระดับโลก (Medical Hub) โดยสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) หรือที่เล็บ หน่วยงานของไทยที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมไมซ์ เพื่อเพิ่มศักยภาพของการเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงสุขภาพระดับโลกที่สมบูรณ์แบบ และพร้อมเป็นจุดหมายของการจัดงานระดับโลก และยังเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไปยัง 5 จังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน Andaman Wellness Route ที่พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย จ.ระนอง จ.หาดต้นแบบการบริการแช่น้ำแร่ร้อนจากบ่อน้ำพุร้อน จ.พังงา ได้ปรับเปลี่ยนโรงแรมและที่พักเป็นที่พักเพื่อสุขภาพควบคู่กับกิจกรรมกีฬา เช่น เซิร์ฟบอร์ด สเก็ตบอร์ด โยคะ ส่วน จ.กระบี่

นักเดินทางจะได้บำบัดด้วยสปาด้วยน้ำพุร้อน จ.ตรัง ได้ปรับพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมและการแข่งขันกีฬา และ จ.สตูล ได้พัฒนาน้ำตกร้อนเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ เป็นต้น (Naewnd, 2025)

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงเป็นอีกหนึ่งเป้าหมายที่รัฐบาลวางยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทย ให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) ปี 2568-2577 ซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่วางเป้าหมายให้ไทย เป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน และเป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสุขภาพมูลค่าสูง โดยปรับปรุงจากยุทธศาสตร์เดิมที่วางไว้ในปี 2560-2569 ซึ่งกระทรวงสาธารณสุข ตั้งเป้าผลักดันรายได้จาก Medical Tourism จาก 1 ล้านล้านบาท ขยับไปถึง 2.2 ล้านล้านบาท ในปี 2577 มีนโยบายผลักดันให้การนำเรื่องแพทย์แผนไทยและสมุนไพรที่เป็นซอฟต์แวร์ไทย เข้ามาขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างจริงจัง (Thansettakij, 2025)

ในด้านแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่คลองท่อม จังหวัดกระบี่ เป็นพื้นที่ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้ผลักดันประกาศให้เป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กำหนดเป้าหมายการทำงานประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมพัฒนา ไขว่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ น้ำตกร้อนและน้ำพุร้อนเค็มแห่งเดียวในประเทศไทย และ 1 ใน 2 แห่งของโลก ตอบโจทย์ตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพสูงชื่นชอบท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ มุ่งกระจายรายได้ยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนท้องถิ่นและฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน (Krabi Provincial Public Health Office, 2023) นอกจากนี้เป้าหมายพัฒนาพื้นที่พิเศษ นับเป็นกลไกสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ทำหน้าที่เป็นองค์กรในการประสานหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันพัฒนาพื้นที่คลองท่อม เพื่อบริหารจัดการพื้นที่แห่งนี้ให้เป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยทำคู่ขนานกับชุมชนให้คนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวใหม่นอกเหนือจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมศักยภาพให้กับชุมชนและเป็นการรักษาสีงแวดล้อม พัฒนาความเจริญให้กับชุมชนและพื้นที่ในระยะยาว ปัจจุบัน อพท. ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเพื่อกำหนดเป้าหมายของการทำงานให้ชัดเจน ตั้งแต่เรื่องผังเมือง สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยว การรักษาความสงบเรียบร้อย เพื่อบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน

จุดเด่นของน้ำพุร้อนเค็ม คือ มีแร่ธาตุสูงที่เป็นประโยชน์ในด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งปัจจุบันมีภาคเอกชนเริ่มเห็นประโยชน์และนำน้ำร้อนเค็มขึ้นมาใช้ มีการลงทุนทางธุรกิจไปบ้างแล้วแต่การลงทุนจากภาครัฐ ยังไม่เห็นเป็นรูปธรรม รวมทั้งการควบคุมด้านคุณภาพน้ำและปริมาณการใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด นำไปสู่การเพิ่มและกระจายรายได้สู่ชุมชนในพื้นที่อย่างทั่วถึง (Krabi Provincial Public Health Office, 2023) ในมิติของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ จะทำให้ อพท. เข้ามาทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมโยธาธิการและผังเมือง เพื่อดำเนินการเรื่องการใช้น้ำ การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การจัดทำผังเมือง ด้านการลงทุนประสานสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) พิจารณาจัดทำสิทธิประโยชน์เชิงชวชนนักลงทุน หากดำเนินการได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ชุมชนและท้องถิ่นจะได้ประโยชน์จากการพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยว พัฒนาคนยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เศรษฐกิจท้องถิ่นเกิดการเติบโต อย่างไรก็ตาม ในอนาคตภายหลังจากมีการประกาศพื้นที่พิเศษอำเภอคลองท่อมแล้ว อพท. จะใช้องค์ความรู้ไปถ่ายทอดให้แก่ท้องถิ่นและชุมชน ได้แก่ เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (Global Sustainable Tourism Criteria : GSTC) เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย (CBT Thailand) เพื่อยกระดับคลองท่อมเป็น Wellness City เหมือนกับหลาย ๆ เมืองของประเทศญี่ปุ่น จากนั้นจะเข้าไปยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การบริหารจัดการ และเชิญชวนผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องและมีศักยภาพเข้ามาพัฒนาพื้นที่คลองท่อม ให้เป็นมากกว่าแหล่งท่องเที่ยว แต่เป็นแหล่งฟื้นฟูและดูแลสุขภาพ รวมถึงการนำเสนอการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่แห่งนี้เข้าสู่เวทีในระดับสากลเพื่อสร้างการยอมรับและรับรู้ของตลาดนักท่องเที่ยว

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รวมทั้งการดำเนินการภายใต้บทบาทของภาคเอกชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพร่วมกับชุมชนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ให้มีการยกระดับในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้แก้ไขหรือเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาพื้นที่คลองท่อม จังหวัดกระบี่
2. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อมอย่างมีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืน จังหวัดกระบี่
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อมอย่างมีส่วนร่วมเพื่อความยั่งยืน จังหวัดกระบี่

การทบทวนวรรณกรรม

การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Tourism) หมายถึง การมาใช้บริการเชิงสุขภาพที่ช่วยฟื้นฟูร่างกายจากการเจ็บป่วย หรือทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวเนื่องและส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบเฉพาะกลุ่มประเภทอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงทำอาหาร (Culinary Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (Eco Tourism) หรือการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) เนื่องจากนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เดินทางท่องเที่ยวทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ อาจมีวัตถุประสงค์ของการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวประเภทอื่นได้ (Leelawatthanaphan, 2016) และนอกจากนี้ Isichaikul (2014) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมรักษาฟื้นฟูสุขภาพ

ข้อกำหนดมาตรฐานการจัดการบริการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

กรมการท่องเที่ยว (Department of Tourism, 2024) ได้กำหนดมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเป็นมาตรฐานขั้นต้นของแหล่งท่องเที่ยว มีเกณฑ์ตัวชี้วัดที่ใช้เป็นแนวทางในการตรวจประเมินมาตรฐาน ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 44 ตัวชี้วัด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 4 การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดต่าง ๆ

องค์ประกอบที่ 5 การบริหารจัดการให้เกิดคุณภาพบริการในแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 6 การจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 7 การบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

โดยสามารถวิเคราะห์ในแต่ละองค์ประกอบเพื่อเป็นองค์ประกอบในการศึกษา ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ดังนี้ (1) มีการจัดตั้งคณะทำงานของผู้รับผิดชอบเพื่อการบริหารงานของแหล่งท่องเที่ยว (2) มีการนำวิสัยทัศน์และทิศทางการบริหารแหล่งท่องเที่ยวไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงาน (3) มีการวางแผนการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว (4) มีการวางกำลังคนที่เพียงพอต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (5) มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง และ (6) มีการประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นประจำ

องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 8 ตัวชี้วัด ดังนี้ (1) มีการจัดสรรพื้นที่ความรับผิดชอบของแหล่งท่องเที่ยวระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน (2) มีการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สามารถดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว (3) มีการให้ชุมชน สมาคม และชมรม มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม (4) มีการจัดภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่ (5) มีการพัฒนาหรือปรับปรุงบริเวณแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (6) มีข้อบังคับของแหล่งเที่ยวนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (7) มีการบันทึกภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็นข้อมูลเพื่อความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวประจำปี และ (8) กำหนดจุดคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน เช่น ด้านประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต อาหาร และกิจกรรมต่าง ๆ

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ดังนี้ (1) มีการจัดเตรียมเส้นทางที่เหมาะสมสำหรับการเข้าถึงยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัย (2) มีการจัดเก็บข้อมูลหรือแสดงภาพรวมทั้งกำหนดบริเวณที่นักท่องเที่ยวสามารถชมแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน (3) มีการกำหนดช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ที่เหมาะสมตามช่วงเวลาของวันหรือฤดูกาล (4) มีการจัดให้มีพาหนะไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก และ (5) มีการแสดงข้อมูลข่าวสารในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก

องค์ประกอบที่ 4 การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดต่าง ๆ ประกอบด้วย 9 ตัวชี้วัด ดังนี้ (1) จัดให้มีการบริการด้านอาหารและเครื่องดื่มที่สะอาดและถูกสุขลักษณะในแหล่งท่องเที่ยว (2) จัดให้มีห้องน้ำ/สุขาที่สะอาดถูกสุขลักษณะสำหรับนักท่องเที่ยว (3) จัดให้มีระบบเตือนภัยหรือระบบ

รักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว (4) มีการจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ (5) มีการจัดสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว (6) มีการจัดการด้านที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่น ม้านั่ง ศาลา พักผ่อน (7) มีระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สาธารณะที่เพียงพอต่อการบริการนักท่องเที่ยว (8) มีการจัดการด้านการปฐมนิเทศเบื้องต้น (9) มีการจัดการขยะและการบำบัดของเสีย

องค์ประกอบที่ 5 การบริหารจัดการให้เกิดคุณภาพการให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด ดังนี้ (1) มีการพัฒนาบุคลากรด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยว (2) มีการจัดให้มีการอบรมด้านภาษาต่างประเทศให้กับเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว (3) มีการจัดให้มีพนักงานบริการข้อมูล ประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว (4) มีการพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์กิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (5) มีข้อบังคับด้านการแต่งกายและบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการอย่างชัดเจน (6) มีการดูแลการให้บริการให้เป็นไปตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ (7) มีการประเมินคุณภาพการให้บริการ

องค์ประกอบที่ 6 การจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ดังนี้ (1) จัดให้มีการประชุมระหว่างผู้รับผิดชอบกับภาคีการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว (2) จัดให้มีการควบคุมดูแลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อท้องถิ่น (3) มีการส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้กับชุมชนในท้องถิ่น (4) มีการจัดกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและชุมชนในท้องถิ่น (5) มีคำชี้แจงขอบเขตและข้อจำกัดการจัดกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

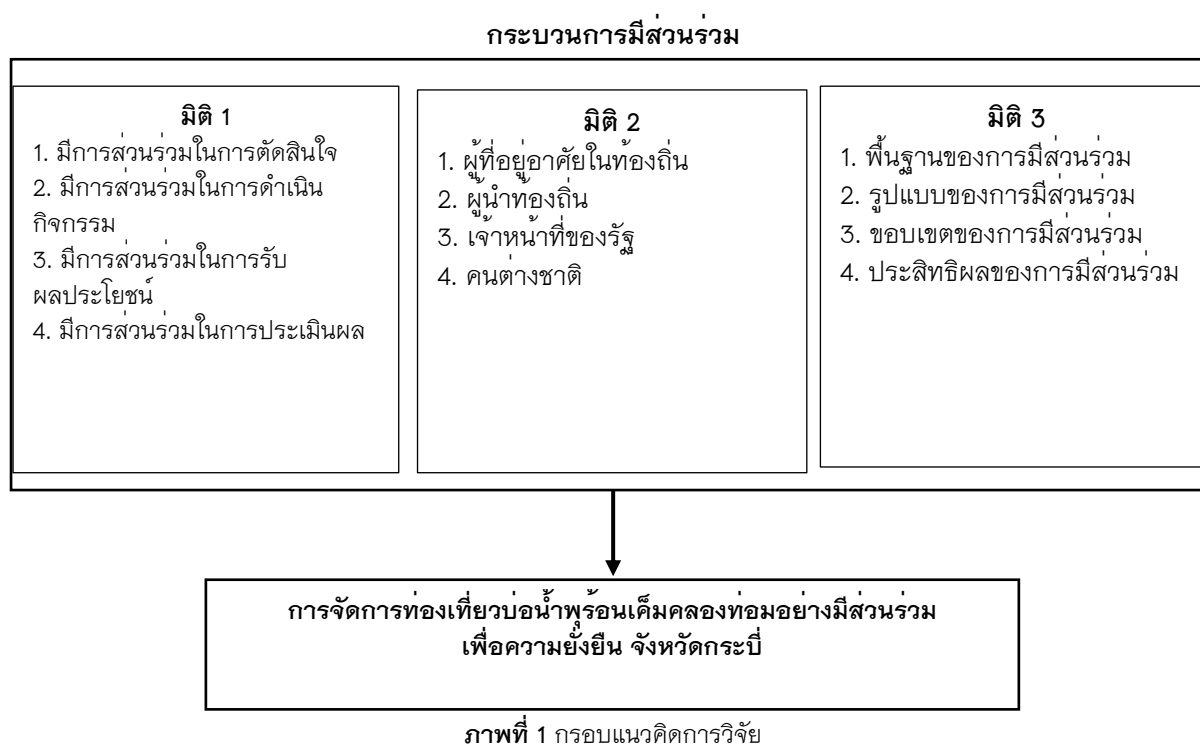
องค์ประกอบที่ 7 การบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังนี้ (1) จัดให้มีการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ (2) จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว (3) จัดให้มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในแหล่งท่องเที่ยว (4) จัดให้มีการประเมินผลทางด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีแรงจูงใจหรือจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ หรือเป็นการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ ทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) โดยรูปแบบกิจกรรมของโปรแกรมการนำเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีในประเทศไทย ประกอบด้วย โปรแกรมนำเที่ยวแพทย์แผนไทย โปรแกรมนำเที่ยวอาหารสมุนไพร โปรแกรมนำเที่ยวสมุนไพรชนบท โปรแกรมนำเที่ยวเกษตรธรรมชาติ โปรแกรมนำเที่ยวน้ำพุร้อนและอาบน้ำแร่ โปรแกรมนำเที่ยวผิวกายและบำบัดปัญหาผิว โปรแกรมนำเที่ยวแหล่งธรรมชาติ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำรูปแบบกิจกรรมโปรแกรมนำเที่ยวข้างต้น มาใช้เป็นปัจจัยนำเข้าในการสร้างรายการนำเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชน และยังนำมาตรฐานการจัดบริการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาคัดเกลาภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประกอบด้วย

การวางแผนของผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การบริหารจัดการให้เกิดคุณภาพบริการในแหล่งท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิด/ทฤษฎีประกอบด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมและการจัดการการท่องเที่ยวสุขภาพอย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมทั้งหมด 15 ราย หรือจนกว่าข้อมูลจะซ้ำตรงกันและเพียงพอต่อการวิเคราะห์ผล ใช้เกณฑ์กำหนดผู้ให้ข้อมูลของ Thongpanya (2018) โดยพิจารณาจากผู้มีความรู้ถึงข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพื้นที่คลองท่อม จังหวัดกระบี่ ดังนี้ 1. หน่วยงานภาครัฐ 2. หน่วยงานภาคเอกชน 3. ภาคประชาชน ผู้วิจัยได้กำหนดการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In – depth Interview) ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposeful Selection) เป็นการเลือกแบบมีโครงสร้างที่เคร่งครัด มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการที่ไม่ซับซ้อน จุดมุ่งหมายหลักของการเลือกตัวอย่างแบบนี้ ไม่ใช่เพื่อได้กลุ่มที่เป็นตัวแทน แต่เพื่อที่จะได้ตัวอย่างที่เหมาะสมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้สำหรับแนวคิดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Phothisita, 2007) กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีลักษณะเป็น “Information-rich case” คือมีข้อมูลให้ศึกษา

ในระดับลึกได้มาก และสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้ดีที่สุด ซึ่งจะมีความหมายต่อจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษา

เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นแนวคำถามที่ใช้ในการดำเนินการแบบเจาะจงเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งขั้นตอนในการสร้างแนวคำถาม มีดังนี้ 1) กำหนดแนวคำถามตามวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษาพื้นที่คลองท่อม จังหวัดกระบี่ 2) ศึกษาหลักการการตั้งคำถามจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) การลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว 4) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้

การรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์โดยการบันทึกเสียงและจดบันทึกคำสัมภาษณ์ จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่กำหนดไว้จำนวน 15 ราย จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์กลับมาวิเคราะห์และนำเสนอผลงานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ในลำดับต่อมาผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) ซึ่งนำข้อมูลที่ได้จากต้นควาวิจัยมาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมายแยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา (Vaddhanaphuti, 2003) ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล และมีการนำเสนอข้อมูลในการวิจัยใช้การเขียนเชิงพรรณนาโดยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการวิเคราะห์และตีความมาเขียนเป็นรายงานสรุปผลการวิจัย ประกอบกับใช้แนวคิดและทฤษฎีที่ศึกษา มาสนับสนุนการวิเคราะห์ผลการศึกษาและบรรยายตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1, 2 และ 3 ผู้วิจัยสรุปผลโดยการพรรณนาถึงบทบาทของภาคเอกชน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ที่ทำการศึกษา ผ่านการนำเสนอในรูปแบบการบรรยายและสรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ด้านประชาชน จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากมีคุณลักษณะเด่นทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและองค์ประกอบสนับสนุนอื่น ๆ ดังนี้ 1) คุณค่าทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ มีความเชื่อมโยงกับการบำบัดและการฟื้นฟูสุขภาพ 2) ความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ แม้ยังต้องปรับปรุงในบางส่วน 3) มิติทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมีความตระหนักและภาคภูมิใจในทรัพยากรของตนเอง 4) เศรษฐกิจการพัฒนาพื้นที่ที่สามารถสร้างรายได้และกระจายประโยชน์สู่ชุมชน ด้านหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดกระบี่ พบว่า 1) บทบาทของภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐ กำกับดูแลโครงสร้างพื้นฐานและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สร้างมาตรฐานและมาตรฐานเพื่อความปลอดภัย 2) บทบาทของภาคเอกชน เช่น ธุรกิจโรงแรม สปา น้ำเที่ยว และร้านอาหาร มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เชื่อมโยง

กับทรัพยากรน้ำพุร้อนเค็ม โดยเน้นการพัฒนาบริการที่มีคุณภาพ สนับสนุนการฝึกอบรมและสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชน รวมถึงการส่งเสริมการตลาดเพื่อเพิ่มโอกาสทางธุรกิจและขยายฐานลูกค้า

3) การมีส่วนร่วมและความร่วมมือระหว่างภาคส่วน การจัดการบ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อมเป็นตัวอย่างของการจัดการแบบบูรณาการที่ต้องการความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น

ทั้งนี้ บทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาน้ำบาดาลในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนคลองท่อม ปัญหาเรื่องน้ำบาดาลในพื้นที่ท่องเที่ยวคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติหลายแห่ง (เช่น บ่อน้ำพุร้อนเค็ม บ่อน้ำพุร้อน สวนสาธารณะ และออนเซ็นธรรมชาติอื่น ๆ) โดยพื้นที่คลองท่อม มีทรัพยากรน้ำบาดาลสำคัญที่เกิดจากระบบธรณีความร้อน (Geothermal system) จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก แต่ก็มีปัญหาเกี่ยวกับการใช้การจัดการและการอนุรักษ์น้ำบาดาล ดังนี้

1. การใช้น้ำบาดาลเกินศักยภาพ (Over-extraction) โรงแรม รีสอร์ท และสถานประกอบการบางแห่งสูบน้ำบาดาลปริมาณมากเพื่อนำไปใช้ในกิจการท่องเที่ยว เช่น ออนเซ็น สปา ห้องพักรับรอง ผลกระทบที่เกิดขึ้น 1) ปริมาณและอัตราการไหลของบ่อน้ำพุร้อนอาจลดลง 2) เสี่ยงเกิดน้ำเค็มแทรกซึมในพื้นที่ใกล้เคียง

2. คุณภาพน้ำบาดาลเสื่อมโทรม ด้านผลกระทบ 1) ค่า BOD, COD, และแบคทีเรียสูงขึ้นในบางจุด 2) ส่งผลต่อระบบนิเวศลำคลอง 3) น้ำพุร้อนอาจมีตะกอนและคุณภาพลดลงในบางช่วง

3. ความเสี่ยงน้ำบาดาลปนเปื้อนจากระบบส้วมและสิ่งปฏิกูล ด้านผลกระทบ 1) ทำให้มีสารไนเตรต ไนไตรท์ หรือเชื้อโรคปนในน้ำบาดาล 2) กระทบต่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น น้ำพุร้อนคลองท่อม จังหวัดกระบี่ เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนอย่างเป็นระบบ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบจากหลายมิติ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ เศรษฐกิจ ท่องเที่ยว และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนาจึงไม่อาจเกิดขึ้นจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากแต่ต้องเริ่มจากการประสานความร่วมมือ การเชิญชวนหารือ และการออกแบบกิจกรรมร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและนักท่องเที่ยว เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ที่ผ่านมามีหลายส่วนต่างมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงมีการดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา โดย อบต.คลองท่อม ภาคเอกชนและชุมชนได้ร่วมกันจัดประชุมหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา จำนวน 2 ครั้ง (จากการประชุมย่อย การนำเสนอร่างคู่มือเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงสุขภาพในเขตอนุรักษ์ภูมิภาค IMT-GT และรับฟังความคิดเห็น) และมีผลสรุปในการทำงานร่วมกันภายใต้แนวทางการลดการใช้บ่อน้ำบาดาลที่เกินความจำเป็น ในลักษณะการปรับการทำงานในหน่วยงานของแต่ละส่วน โดยมีกิจกรรมในการจัดการบทบาทการมีส่วนร่วม เช่น ภาคธุรกิจ ควรให้ความสำคัญกับการใช้น้ำอย่างเหมาะสมและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากน้ำเป็นทรัพยากรที่มีความจำกัด การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 1) ธุรกิจมีการวางแผนการใช้น้ำอย่างเป็นระบบ 2) ในกระบวนการดำเนินงานธุรกิจ ปรับปรุงวิธีการทำงานให้ใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เลือกใช้อุปกรณ์ที่ช่วยประหยัดน้ำ ตรวจสอบและซ่อมแซมระบบท่อหรืออุปกรณ์ที่ชำรุดเพื่อลดการสูญเสีย 3) ธุรกิจมีการจัดการน้ำเสียอย่างถูกต้อง โดยติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น การรดน้ำต้นไม้ หรือการทำความสะอาดพื้นที่ และภาคธุรกิจมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร

น้ำและสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนกิจกรรมด้านการอนุรักษ์น้ำ การให้ความรู้แก่พนักงานและชุมชนโดยรอบ รวมถึงการดำเนินธุรกิจภายใต้แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากนี้ หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องยังมีการปฏิบัติหน้าที่การมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) ภาครัฐนำโดย อบต.และ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) อบต./เทศบาลในพื้นที่คลองท่อม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดกระบี่ กรมอุทยานฯ (ในบางพื้นที่ที่อยู่ในเขตคุ้มครอง) ให้ความรู้ ดูแล ควบคุม และกำกับให้ผู้ที่ใช้น้ำบาดาลทำตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด เช่น การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องน้ำบาดาลและการจัดการน้ำบาดาล หรือใบอนุญาตให้ขุดบ่อบาดาลเพิ่ม และมีมาตรการตรวจเยี่ยมสถานประกอบการเพื่อควบคุมปริมาณการใช้น้ำในแต่ละช่วง เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการที่ผ่านมาส่วนเอกชนส่วนมากต่างให้ความเข้าใจและปฏิบัติตาม 2) ภาคธุรกิจ มีการพูดคุยกันหลายครั้ง โดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจบริการการท่องเที่ยว เช่น โรงแรมที่พัก ร้านอาหารและสปา ในการสร้างมาตรการการใช้น้ำบาดาลที่เหมาะสม เช่น ปริมาณการใช้ในแต่ละวัน การรีไซเคิลน้ำกลับมาใช้ใหม่ หรือแสวงหาวิธีในการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การแก้ไขปรับปรุง การสร้างมาตรการการใช้น้ำ เป็นต้น และ 3) สถานประกอบการ เช่น ทางภาคธุรกิจโรงแรม ธุรกิจสปา มีการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียแบบถังบำบัดและบ่อปรับเสถียร หรือใช้ระบบกรองชีวภาพเข้าร่วมในการประหยัดการใช้น้ำ

นอกจากนี้ ส่วนการให้บริการการท่องเที่ยว ยังมีมาตรการส่งเสริมการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม เช่น Green Tourism, Low Water Use หรือมาตรการอนุรักษ์การใช้น้ำคล้ายโรงแรมสีเขียว หรือการขอความร่วมมือในการใช้ผ้าเช็ดตัวซ้ำมากกว่า 1 วัน เพื่อลดการใช้น้ำในการซัก เป็นต้น

วัตถุประสงค์ที่ 2. ผลการวิจัยพบว่า ด้านประชาชน พบว่า 1) การจัดการแบบชุมชนมีส่วนร่วม มีการตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อควบคุมและบริหารจัดการนักท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นระบบ 2) การบังคับใช้กฎระเบียบและมาตรการควบคุม มีการกำกับดูแลพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวผ่านเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น 3) การผสมผสานบทบาทของภาครัฐและชุมชน มีการกำหนดเวลาทำการที่ชัดเจนและการอบรมชุมชนในการพัฒนาทักษะมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 4) การบริหารจัดการทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งมีการเก็บค่าบำรุงรักษาจากนักท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ด้านหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน พบว่า มีการบริหารจัดการ 1) การพัฒนาเส้นทางน้ำพุร้อนเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ รัฐบาลมีแนวทางในการพัฒนาและยกระดับแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนที่มีศักยภาพ ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อน 2) การส่งเสริมและยกระดับแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนให้เป็นเมืองสปา มีการส่งเสริมการตลาดและการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและระหว่างประเทศ 3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อน 4) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชน มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชน เพื่อสร้างความร่วมมือและความเข้าใจร่วมกันในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ด้านการอนุรักษ์พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนคลองท่อม จากการศึกษาผู้วิจัย พบว่า พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนคลองท่อม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีศักยภาพสูง แต่ในขณะเดียวกันก็ประสบกับสภาพปัญหา

หลายประการที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของทรัพยากรและคุณภาพการท่องเที่ยว ที่พบได้ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ปัญหาการใช้น้ำพรุนเกินขีดความสามารถของพื้นที่ โดยเฉพาะในช่วงฤดูท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่งผลให้ปริมาณน้ำพรุนลดลง อุณหภูมิและคุณภาพน้ำเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจกระทบต่อสมดุลตามธรรมชาติของแหล่งน้ำ 2) ปัญหาการจัดการน้ำเสียและของเสียจากกิจกรรมท่องเที่ยวและธุรกิจสปาบางส่วนยังขาดระบบบำบัดที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนในแหล่งน้ำและพื้นที่โดยรอบ รวมถึงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสุขภาพของชุมชน 3) ปัญหาพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของนักท่องเที่ยว เช่น การใช้ทรัพยากรโดยขาดความตระหนัก การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ การทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งสะท้อนถึงการขาดกลไกการสื่อสารและการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง 4) ปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ยังไม่เป็นระบบเดียวกัน ส่งผลให้การกำกับดูแล การบังคับใช้กฎระเบียบ และการติดตามประเมินผลการใช้ประโยชน์จากบ่อน้ำพรุนยังไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

นอกจากนี้กิจกรรมที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลและดำเนินการ ผู้วิจัยเห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีบทบาทผ่านกิจกรรมสำคัญ คือ 1) การกำกับดูแลและควบคุมการใช้น้ำพรุน และบังคับใช้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง 2) การพัฒนาและปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสีย สนับสนุนการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้มาตรฐานในธุรกิจสปา และสถานประกอบการสามารถส่งเสริมการนำน้ำที่ผ่านการบำบัดกลับมาใช้ซ้ำในกิจกรรมที่เหมาะสม 3) การสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้พื้นที่จัดกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ พัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ ป้ายแนะนำ และกฎระเบียบที่เข้าใจง่าย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลและเฝ้าระวังพื้นที่ และ 4) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน มีวางแผนการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อม สนับสนุนมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและสปาสีเขียว และเชื่อมโยงการอนุรักษ์ทรัพยากรกับการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ดังตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในโครงการ ททท. จัดการประชุม Global Meaningful Travel Summit 2025 นำร่องโซ่คุณค่าภาพ “Krabi Prototype” ผลักดันจังหวัดกระบี่ สู่อุดมภาพปลายทางแห่งความยั่งยืนระดับโลก

วัตถุประสงค์ที่ 3. ผลการวิจัยพบว่า ด้านประชาชน 1) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนมีความหลากหลายและเป็นการปฏิบัติจริงในพื้นที่ 2) กิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมัครใจและความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกชุมชน 3) มีการประสานงานและรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในด้านทรัพยากรความรู้และงบประมาณ 4) การแบ่งกลุ่มและบทบาทความรับผิดชอบที่ชัดเจนในแต่ละด้านของกิจกรรม และ 5) การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติของชุมชนจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในพื้นที่ด้านหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน พบว่า 1) ด้านการตัดสินใจ มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะผ่านเวทีประชาคมและคณะกรรมการร่วม แต่ยังมีข้อจำกัดในบางกรณีที่หน่วยงานภาครัฐยังคงเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย 2) ด้านการดำเนินกิจกรรม โดยได้รับมอบหมายงานและร่วมจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการรับผลประโยชน์ แม้ชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว แต่พบว่าการแบ่งปันรายได้และการกระจายผลประโยชน์ยังไม่ทั่วถึงและโปร่งใสเท่าที่ควร 4) ด้านการประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการประเมิน

ยังไม่เข้มแข็งพอ ส่วนชุมชนยังขาดช่องทางที่มีประสิทธิภาพ สำหรับแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะอย่างตรงไปตรงมา

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งจากภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน พบว่า พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนเดิมคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน อันเนื่องมาจากองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) คุณค่าทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบำบัดและฟื้นฟูสุขภาพ (2) ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการแม้ยังมีบางประเด็นที่ต้องปรับปรุง (3) มิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่ชุมชนตระหนักและภาคภูมิใจในทรัพยากรของตนเอง และ (4) มิติทางเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้และกระจายประโยชน์สู่คนในชุมชนได้อย่างชัดเจน โดยด้านหน่วยงานภาครัฐ พบว่า มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้กำกับดูแลโครงสร้างพื้นฐาน กำหนดมาตรการและมาตรฐานเพื่อความปลอดภัย ตลอดจนส่งเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ขณะที่ภาคเอกชน มีบทบาทในการยกระดับคุณภาพประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยการพัฒนาบริการ ผูกอบรมและสร้างความรู้แก่ชุมชน รวมถึงการทำการตลาดเพื่อขยายฐานนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ การจัดการบ่อน้ำพุร้อนเดิมคลองท่อมมีลักษณะเป็น การจัดการแบบบูรณาการ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน อย่างใกล้ชิด ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ Figueiredo et al. (2024) ที่เน้นว่าการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเป็นอุตสาหกรรมที่กำลังเติบโต และการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความสำคัญทั้งต่อผู้ใช้บริการ จุดหมายปลายทางและชุมชน โดยควรคำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ รวมถึงบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของบ่อน้ำพุร้อนเดิมคลองท่อม ที่ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่าย เพื่อแก้ไขข้อท้าทายและใช้โอกาสทางการท่องเที่ยวหลังการแพร่ระบาดของ COVID-19 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pattanapokinsakul and Soonsan (2023) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสร้างสรรค์ในจังหวัดระนอง บ่งชี้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสามารถเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนาเมืองรอง ลดความแออัดของเมืองท่องเที่ยวหลัก และกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น โดยใช้จุดแข็งของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพของคลองท่อมที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีเอกลักษณ์ พร้อมต่อยอดไปสู่การสร้างแบรนด์และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลการศึกษายืนยันถึงศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ แต่ก็สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดบางประการ เช่น ความจำเป็นในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก การยกระดับมาตรฐานการบริการ และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของชุมชน เพื่อให้การพัฒนาเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความยั่งยืนในทุกมิติ

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งจากภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน พบว่า ด้านประชาชน มีการจัดการแบบชุมชนมีส่วนร่วม การบังคับใช้กฎระเบียบและมาตรการควบคุม การผสมผสานบทบาทของภาครัฐและชุมชน และการบริหารจัดการทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐาน

ด้านหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน พบว่า มีการบริหารจัดการ 1) การพัฒนาเส้นทางน้ำพุร้อนเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ 2) การส่งเสริมและยกระดับแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนให้เป็นเมืองสปา มีการส่งเสริมการตลาดและการบูรณาการความร่วมมือ 3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 4) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chomphoopanya and Rojanatrakul (2022) พบว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นระบบเศรษฐกิจที่เกิดการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่ ในมิติสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน สามารถสร้างอาชีพและการกระจายรายได้สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในระดับชุมชน นอกจากนี้ เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนา และการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเองเอง จนสามารถพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชน หรือเป็นธุรกิจของชุมชนได้ การท่องเที่ยวจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง เนื่องจากปัจจุบันการท่องเที่ยวมีหลากหลายรูปแบบ การท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกับชุมชนและเกิดความยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวชุมชน ปัจจัยที่นำไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จสามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน ให้เข้มแข็งที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในชุมชน การอนุรักษ์ และความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งผ่าน กระบวนการพัฒนาศักยภาพอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยชุมชนสามารถนำเอาศักยภาพของทรัพยากรที่มี เช่น คน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณีมาพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน

ทั้งนี้ ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมจะสามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืน และก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน อีกทั้งยังสามารถพัฒนาชุมชนที่มีความโดดเด่นในด้านต่าง ๆ ให้กลายเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ในชุมชน จนนำไปสู่เศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nuanpam and Suksom (2021) ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชน โดยอาศัยกลไกการบูรณาการจากทุกภาคส่วนให้สอดคล้องบรรลุป้าหมายในด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ด้านการกำหนดแผนการจัดการ ด้านการตัดสินใจ ด้านการลงมือปฏิบัติ และด้านการประเมินผลในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอย่างยั่งยืนของอุทยานธรณีสตูลที่กำหนดไว้ 2) การจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอย่างยั่งยืนของอุทยานธรณีสตูล มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ดังนี้ (1) การฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2) การสร้างเสริมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีความรับผิดชอบ (3) ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการบูรณาการเรียนรู้ (4) การสร้างเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น และ (5) การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การตลาดการสร้างสรรคกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยว และ 3) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมโดยการบูรณาการร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม พร้อมทั้งมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอย่างยั่งยืนของอุทยานธรณีสตูล อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

สรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยกลไกการบูรณาการจากทุกภาคส่วน ตั้งแต่การแลกเปลี่ยนข้อมูล การกำหนดแผนและตัดสินใจ ไปจนถึงการปฏิบัติและประเมินผล ซึ่งช่วยส่งเสริมการฟื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างความรับผิดชอบต่อ

ทรัพยากร การจัดการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการประชาสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมหลายระดับ ทั้งจากชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนเต็มคลองท่อมมีความยั่งยืน และสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 3 จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งจากภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน พบว่า ด้านประชาชนมีการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างหลากหลายและเป็นรูปธรรมในพื้นที่ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่ดำเนินบนพื้นฐานความสมัครใจและความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการประสานงาน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในด้านทรัพยากร ความรู้ และงบประมาณ รวมถึงการแบ่งกลุ่มและบทบาทความรับผิดชอบที่ชัดเจนในแต่ละกิจกรรม การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน และด้านหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน พบว่า ในการตัดสินใจเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมผ่านเวทีประชาคมและคณะกรรมการร่วม อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดที่หน่วยงานภาครัฐบางกรณียังคงเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้าย ในการดำเนินกิจกรรม ภาคส่วนเหล่านี้ได้รับมอบหมายและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ด้านการรับผลประโยชน์ ชุมชนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว แต่การแบ่งปันรายได้และการกระจายผลประโยชน์ยังไม่ทั่วถึงและขาดความโปร่งใส ส่วนด้านการประเมินผล พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยและขาดช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะอย่างตรงไปตรงมา ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaewnet et al. (2022) ซึ่งพบว่าในพื้นที่น้ำพุร้อนเชียงรายได้ยังไม่มีรูปแบบภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และขั้นตอนการมีส่วนร่วมยังคงอยู่ในระดับพื้นฐาน เช่น การวางแผน การดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์และการติดตามประเมินผลที่ยังไม่เป็นรูปธรรม รวมถึงยังขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลอย่างจริงจัง ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ ควรพัฒนาเครือข่ายภาคีให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมมากขึ้นอย่างจริงจัง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ค้นพบว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากบ่อน้ำพุร้อนเต็มคลองท่อมอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยรูปแบบการบริหารจัดการแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำบาดาล การมีส่วนร่วมของชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ การสร้างกลไกความร่วมมือในการกำกับกำกับการใช้น้ำ การจัดการน้ำเสีย และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควบคู่กับการรักษาสมดุลด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ : รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจากบ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อมอย่างยั่งยืน

การบริหารจัดการแบบบูรณาการ เพื่อสมดุลสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

การวิจัยนี้ศึกษาศักยภาพ การจัดการ และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่าพื้นที่ที่มีจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ สามารถสร้างรายได้และยกระดับเศรษฐกิจชุมชนได้ หากมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากร ควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยว และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า บ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่น มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ จัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ควบคู่กับการกำหนดมาตรการควบคุมและติดตามการใช้น้ำบาดาลอย่างเป็นระบบเพื่อรักษา

สมดุลของทรัพยากร และยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมและให้บริการให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างมีคุณภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม มีการดำเนินงานแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ทั้งในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ จัดตั้งกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการอย่างเป็นทางการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ พัฒนาระบบติดตามและควบคุมการใช้น้ำบาดาลและการจัดการน้ำเสียอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควบคู่กับการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) เพื่อเพิ่มความยั่งยืนของพื้นที่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ชุมชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในหลายมิติ ทั้งด้านการดำเนินกิจกรรม การดูแลพื้นที่ และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก แต่ยังมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกระจายผลประโยชน์ และการประเมินผลที่ยังไม่ทั่วถึงและเป็นระบบ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ เพิ่มบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ วางแผน และประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง พัฒนากลไกการกระจายผลประโยชน์ให้มีความเป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนและเครือข่ายท้องถิ่นเพื่อให้สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืนในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อนเค็มคลองท่อม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำบาดาลและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญคือรูปแบบการบริหารจัดการแบบบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการควบคุมการใช้น้ำ การจัดการสิ่งแวดล้อม และการกระจายผลประโยชน์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหรือแหล่งน้ำพุร้อนในบริบทอื่น ๆ ได้ โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนากลไกความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม ระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบมีส่วนร่วมในระดับเครือข่ายพื้นที่ การประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการพัฒนานวัตกรรมจัดการทรัพยากรน้ำบาดาลเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

References

- Chomphoopanya, A., & Rojanatrakul, T. (2022). The development potential of the community in participant model to sustainable tourism community. *Journal of Modern Learning Development*, 7(8), 414–430. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/256695>
- Department of Tourism. (2024). *Handbook for Assessing the Quality Standards of Health Tourism Destinations: Natural Hot Springs*. Ministry of Tourism and Sports.
- Figueiredo, N., Abrantes, J. L., & Costa, S. (2024). Mapping the sustainable development in health tourism: A systematic literature review. *Sustainability*, 16(5), 1901. <https://doi.org/10.3390/su16051901>
- Isichaikul, R. (2014). *Niche tourism management*. Sukhothai Thammathirat Open University.
- Kaewnet, P., Chaisanit, P., & Yodsuwan, C. (2022). The participation of tourism networks in hot spring wellness tourism in Chiang Rai. *Silakorn University Journal*, 42(5), 71–83. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/258476/176118>
- Krabi Provincial Public Health Office. (2023). *Report on the development of the Khlong Thom salt hot spring for health promotion*. Krabi Provincial Public Health Office.
- Leelawatthanaphan, N. (2016). Wellness tourism. *Tourism Economic Review*, 1(3), 30–43.
- Nuanparn, C., & Suksom, S. (2021). Development of public and private sectors participation in the management of sustainable natural tourism: A case study of Satun geopark. *Journal of Buddhist Social Sciences and Anthropology*, 6(10), 327–342. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/251655/172847>
- Naewna. (2025). *Article on tourism*. <https://www.naewna.com>
- Phothisita, C. (2007). *Science and art of qualitative research*. (3rd ed.). Amarin Printing & Publishing.
- Pattanakokinsakul, K., & Soonsan, N. (2023). Creative health tourism development guidelines: Secondary city development in Ranong province. *Rajapark Journal*, 17(50), 328–342. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/259063/177546>
- Thansettakij. (2025). *Analysis of tourism trends in 2025*. <https://www.thanonline.coms>
- Thongpanya, T. (2018). Tourism development sustainable floating markets, on the basis of identity and community participation: A case study of the Damnoen Saduak floating market in Ratchaburi province. *Journal of Social Sciences*, 48(2), 181–201. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/753/556>
- TripAdvisor. (2024). *Travel and tourism insights*. <https://www.tripadvisor.com>
- Vaddhanaphuti, C. (2003). *Framing qualitative research*. Research and Development Institute.